פקוח נפש דוחה שבת

נערך ע"י יחזקאל הרטמן

גמ' יומא פה.

באפיו [ה] וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי הסדר[ו] ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן נשאלה שאלה זו בפניהם מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה ר' ישמעאל ואמר[ז] אם במחתרת ימצא הגנב ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר[ח] ושמרו בני ישראל את השבת[ט] [י] אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו [יא] וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא [יב] לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרבא [יג] דאמר

מנה בזמן שעונה בה והקשה הרב רבי יעקב מאוליינ"ש זצ"ל אמאי

גמ' יומא פד:

שבתא קמ"ל תניא נמי הכי [ט] מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת[ב] ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפי' ספק שבת אחרת [ג] ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י [א] כותיים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרין יעשו דברים הללו[ד] לא ע"פ נשים ולא ע"פ כותים אבל מצטרפין לדעת אחרת ת"ר [ה] מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד הא [ו] כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא צייד כוורי ראה תינוק שנפל לבור עוקר חוליא ומעלהו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד אע"ג דמתקן דרגא[ז] ראה שנגעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציאו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מיכוין למיתבר בשיפי מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא ממכיך מכוכי וצריכא דאי אשמועינן ים משום דאדהכי והכי אזל ליה אבל בור דקא יתיב אימא לא צריכא ואי אשמועינן בור משום דקא מיבעית אבל נגעלה דלת אפשר דיתיב בהאי גיסא ומשביש ליה באמגוזי צריכא: [ח] מכבין

ראי"ש יומא פי"ח סוף ס' יד

[ו] אלא אפילו ספק שבת אחרת ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל ואפילו יש שם קטנים לעשותן מיד חיישינן זמינין דליתנייהו ואתי להאדורי בתרייהו. ואין אומרים יעשו דברים הללו על [ב] ידי נשים ועל פי נכרים אבל מצטרפות לדעת אחרת. [ו] כך כתבו בספרי והלכות גדולות ובתוספתא (פט"ז דשבת). והיה קשה לריב"א למה לא יעשו על פי נשים חכמות בקיאות בספק נפשות כמו על פי אנשים וגבי יולדות נמי מחללין שבת על פי נשים. והיה ריב"א [ז] גורס אין עושים דברים אלו על פי נשים ולא על פי נכרים אבל מצטרפין לדעת אחרת כלומר אין אומרים בספקת נפשות שלא יהו נאמנות אלא אף מצטרפין לדעת אחרת להכמיש את האנשים כנגדן. ולישנא דאבל דמוק קשה. והרב אלפס ז"ל גורס אין אומרים לעשות דברים הללו לא על ידי נשים ולא על ידי נכרים מפני שמצטרפין לדעת אחרת פי' שהנכרי יאמר אין מוסשין שנעשה עבירה וכן תאמרנה הנשים. והיינו מצטרפין לדעת אחרת [ח] כלומר לטעות [ז] שאין מוסשין (ח) שעושה עבירה ואתי לידי סכנה:

ראי"ש יומא פי"ח סי' יד

הגמלה ואין מממתינין לשמיטה והפשט וביטול. וכדינו מאיר הטיב בתשובה על זה והביא דמיון מאוכל נפש ביום טוב דשותטין ביום טוב דאיכא עשה ולא תעשה באיסור מלאכה ומתכל נגילה דאין בה אלא לאו אי לומר לנכרי לנתות עופות דליכא אלא איסור דרבנן דאין שחיטה לעוף מן התורה אלא כיון דהתורה התירה לנו אוכל נפש ביום טוב הוה לדידן כל אוכל נפש ביום טוב כמו בחול. [ט] וכי נמי כיון שהתירה תורה פיקוח נפש חיי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה [ב] כאילו עשאה בחול. והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל. ושמוטה המאכל מותר אבל הגגילה המתכל עצמו אסור ואריה רביע עלה עד כאן. [ג] ואני שמעתי משום דמיי' שמא יהא החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן: **מתני'** מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מתכר הכבד שלו ורבי

גמ' פסחים דף עז. ורש"י שם

לא קמ"ל סברוה [א] דלגולי עלמא טומאה דחויה היא בציבור ובעי' ציץ לרצות דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בציבור אלא רבי יהודה דתניא [ב] ציץ בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי ר"ש ר' יהודה אומר [ג] עודיהו על מצחו מרצה אין עודיהו על מצחו אינו מרצה אמר לו ר"ש כהן גדול ביום הכפורים יוכיח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו הגח לבן הכפורים שטומאה הותרה בציבור מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה היא בציבור ודכולי עלמא

מתמיהין הלא כר' יהושע: דחויה. אף על גב דאכתרא רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא מיסתכמי עהורין וכיון דלאו היתר גמור הוא בעי' ציץ לרצוי: בין

ר"ן ביצה ט:

מדפה"ר

לפיכך נראה לי ברור דודאי רבוי [ד] שעורה] בשבת מדאורייתא מיתסר ואפילו הכי לא דמי רבוי בשיעורא ביו"ט לרבוי שיעורא בשבת שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה* ולפיכך כל שהעיקר מלאכת איסור אף תוספתו כמותו ומיתסר מדאורייתא אבל יו"ט שאוכל נפש הותר בה דאפילו אפשר מעיו"ט שרי כל שהוא מרבה על העיקר ונלבד שיהא בטורת אחד תוספתו כמותו ועוד שנראה להם לתכמיס שכיון שאמרה תורה (שמות יב, טז) אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אלו בלבד ומשום הכי רבוי בשיעורא כל היכא דלא מפיש בטרתא שרי אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמותו מדאורייתא ולא ניתן לדחות אבל תולה ולפי זה הא דעירובין

רמב"ם פי"ב מהלכות שבת

א דחויה [ג] היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות. לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת [ד] ועל פי רופא אומן [ה] של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך. וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת: **ב** אמדוהו [ו] ביום השבת שהוא צריך לכך וכן לשמנה ימים אין אומרים נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפילו מאה שבתות כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללין. ומדליקין לו את הנר ומכבין מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופין ומבשלין ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו. כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צרין להן: **ג** כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם. אלא על ידי [ג] גדולי ישראל וחכמיהם. ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם. הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם. ואלו האפיקורוסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר גם אני נתתי לכם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם: **ד** החושש בעיניו והוא שיהיה

ראי"ש יומא פי"ח ריש ס' יד

רמב"ם פי"ד מהלכות ביאת מקדש

יד היו מקצת בית אב טמאים ומקצתם טהורים אע"פ שרובן טמאי מת לא יקריבו אלא הטהורים. היה כל בית האב טמאי מת יביאו בית אב אחר. היתה כל המשמרה טמאי מת מחזירין על משמרה אחרת. אם היו רוב הכהנים הנכנסין שם בירושלים בזמן הקבוע טמאין יעשו בטומאה: **טז** ומפני מה מחזירין על הטהור מבית אב אחר. מפני שהטומאה לא הותרה בציבור אלא באיסורה עומדת ודחויה היא עתה מפני הדחק. ואין דוחין כל דבר הנדחה אלא במקום שאי אפשר ומפני זה צריכה ציץ לרצות עליה: **טז** ומנין שטומאת מת דחויה בציבור

בית יוסף סי' שכח סעיף יב

ג' (ה"ג) שהטעם כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם: **ולדברי** הרא"ש הא דאלגיניהו בתרי בני מקום דכל בבת אחת לה טעמא בתפי דפסקה דגוים וקטנים הוי טעמא מקום זימנין דליתנייהו ואתי להאדורי בתרייהו ונשים וכותיים הוי טעמא מקום שמא יתעצלו וייתו דקתני מפני שמצטרפים לדעת אחרת. ולדעת הרמב"ם מפני שמצטרפים לדעת אחרת היינו שלא תהא שבת קלה בעיניהם והאי טעמא שייך בנשים וכותיים יב) ולא בגוים וקטנים דקטנים כשיגדלו ילמדו וידעו תומר שבת ואיסורו וכן כתב הרב המגיד דטעם שלא תהא שבת קלה בעיניהם לא קאי אלא לנשים ועבדים: **אבל** ראיתי להר"ן שכתב ביומא (ד: פוד"ה ואין) להרמב"ם מקום הכי אין עושין על ידי נשים ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם הרי שנתן טעם זה גם לקטנים יג) ואם כן יקשה על הרמב"ם אמאי נקט קטנים בהדי גוים בברייתא. והר"ן (שם) פירש הברייתא שאין עושין על ידי גוים ולא על ידי קטנים שמא יאמרו הרואים בקושי התירו פיקוח נפש ואין מתירין אותו לכתחלה על ידי המחוייבים במצות שמא יבוא הדבר יד) שכשלא ימצאו[ן] גוים או קטנים לא ילכו לחלל שבת על ידי גדולי ישראל והדר תני דעל ידי נשים או כותיים עושים אם בזמנן הדבר שהרי הן מחוייבים בשבת והוחזקו בה ואפילו הכי אין אנו מייחדים להם מלאכה לאמר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפיקוח זה שמא יבואו להרהר לומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילין אותנו: **ויש** גורסים

תוס' יומא פד:

אלא בגדולי ישראל. ואפי' היכא דאפשר בנכרי מצוה בישראל שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבא לידי סכנה:

משנה ברורה סי' שכח סעיף יד – ס"ק לט

(יט) אבל הרבה ראשונים כתבו דשבת רק דחויה היא, (כ) אלא הטעם הוא דשמא יהיה קץ באכילת נבילה ולא יאכל ויסתכן. ובבית־יוסף הביא עוד טעם בשם הר"ן, דבנבילה עובר על כל כזית ממנה וחמיר מאיסור לאו דשבת, ועוד טעם עיין שם. ולפי זה בוודאי מוטב לעבור ולהוציא לו איסור דרבנן משנחלל שבת באיסור סקילה. והנה אם החולה אומר

שולחן ערוך סי' שכח

יב [ל] כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלין שלא לעשות על ידי גוים וכותים וקטנים ונשים [לא] אלא על ידי ישראל גדולים [ב] ובני דעת: הגה (ה) [לב] ז) ויש אומרים דאם אפשר לעשות בלא דיסור ובלא איסור על ידי שינוי עושה על ידי שינוי [לג] ח) ואם אפשר לעשותו על ידי גוים בלא (איסור) [איסור] [לד] כלל עושין על ידי גויים (ה) [י] וכן נוהגים ט) אבל במקום דיש לחוש שימעבל הגוי אין לעשות על ידי גוי:

יג [ג] כל ח הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה הרי זה משובח אפילו אם [לה] מתקן עמו דבר אחר בגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים וכן כל כיוצא בזה:

יד [כט] ג [לו] היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר (ו) **טו** [ז] שוחטין לו ואין אומרים נאכילנו נבילה אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבילה מוכנת מיד והשחוטה מתאחרת לו מאכילין אותו הנבילה:

תשובות הרשב"א ח"א

סימן תרפט

שאלת עוד שאודיע לך דעתי במה שנשאל הראש"ד ז"ל[1] ונסתפק בו הרמב"ן ז"ל[2] בחולה שיש בו סכנה שמותר לשחוט לו בשבת, אם יש שם נבלה מי נאמר כיון שיש שם נבלה לא נשחוט לו או מתירין לשחוט ולא נאכילנו לו[3] נבלה. ואני כבר נשאלתי על זה והשבתי ואמרתי שאכתוב לך.

אם נאמר שבת דחויה או נאמר שבת התרה אצל חולה[4], אם נאמר שבת התרה אצל חולה שוחטין לו שלא יסרה תורה מלאכת שבת אצל חולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמנו[5], וכדרך שאמרו בטומאה[11] למאן דאמר טומאה התרה בציבור שאם נטמא הכוס אפילו יש שם כוס אחר נותן לטיהור[12] אפילו מן הכוס שנטמא, אבל למ"ד דחויה היא מאכילין לו הנבלה שהוא צריך לאכול ואין אנו עוברין לשחוט לו שבמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה את השבת. וכמדומה שהלכה כמאן דאמר שבת דחויה היא ולא התרה. מכל מקום כל שאין שם נבלה[13] אומרים לגוי לשחוט כיון שהיא דחויה אצלו, ותדע לך שהרי שנינו בברייתא[14] אין עושין דברים הללו לא על ידי גוים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל[15].